

De vrije beroepen

1. Het artseneroep

Gregory Gourdin en Rita Schepers

1.1. Bibliografie

- ANRYS (H.). *Les professions médicales et paramédicales dans le Marché Commun*. Brussel, 1971.
- BROENS (R.). *De witte citadel. Een verkenning van het taalgebruik van de syndikale artsenkamers-Wynen en de syndikale artsenkamers-Wynen-Henrard in de syndikale berichten*. Leuven, onuitgegeven licentiaatsverhandeling KUL, 1977.
- La réforme de l'assurance maladie-invalidité et le conflit médecins-gouvernement, in *CH CRISP*, 1964, nr. 232.
- DE LOOF (M.). *Syndikale belangen in het belang van de patiënt: twee artsenvakbonden onder de sociologische loep*. Leuven, onuitgegeven licentiaatsverhandeling KUL, 1977.
- DE MAEYER (J.), DHAENE (L.), HERTECANT (G.), VELLE (K.), eds. *Er is leven voor de dood: tweehonderd jaar gezondheidszorg in Vlaanderen*. Kapellen, 1988.
- DILLEMANS (R.). De wetgevende besluiten betreffende de uitoefening van de geneeskunde in perspectief, in *Tijdschrift voor Privaatrecht*, 1974, p. 173-192.
- GALLEZ (L.). *Histoire de l'Académie royale de Médecine de Belgique 1841-1902*. Brussel, 1903, 2 dln.
- GEERTS (P.), DEWULF (M.). *Dokter Marcel de Brabanter. Een man van dialoog*. Berchem, z.j.
- GOSSERIES (P.P.). Het syndikalisme der geneesheren in België, in *Arbeidsblad*, 1967, p. 230-281.
- HAVELANGE (C.). Quelques aspects du discours médical pendant la seconde moitié du XIXe siècle. L'exemple de la province de Liège, in *BTNG*, 1985, p. 175-211.
- HAVELANGE (C.). *Les figures de la guérison. (XVIIIe-XIXe siècles): une histoire sociale et culturelle des professions médicales au pays de Liège*. Parijs, 1990.
- KEYMOLEN (D.). Feminisme in België: de eerste vrouwelijke artsen (1873-1914), in *Historica Lovaniensia*, 1975, p. 38-58.
- KUBORN (H.). *Aperçu historique sur l'hygiène publique en Belgique depuis 1830*. Brussel, 1897.
- LIEBMAN (M.). La grève des médecins en Belgique, in *Les Temps modernes*, 1964, p. 100-151.
- MOONENS (J.). *Belgische artsen in Kongo (1882-1902). Ziekte en gezondheid in de koloniale maatschappij*. Leuven, onuitgegeven licentiaatsverhandeling KUL, 2003.

- MUNDELEER (P.). Histoire et raisons profondes de la lutte des chambres syndicales des médecins, in *Revue de l'Institut de Sociologie*, 1964, p. 511-529.
- NEEFS (H.), SCHEPERS (R.). De positie van de huisarts in de Belgische gezondheidszorg: evolutie van 1945 tot 2000, in *Huisarts Nu*, 2001, p. 28-38.
- NYS (L.). Nationale plagen. Hygiënisten over het maatschappelijk lichaam, in NYS (L.), DE SMAELE (H.), TOLLEBEEK (J.), WILS (K.), eds. *De zieke natie. Over de medicalisering van de samenleving 1860-1914*. Groningen, 2002, p. 220-241.
- NUYENS (Y.). *Grenzen aan de medische macht*. Leuven, 1976.
- NYS (H.), VAN BAEL (I.), MOKOS (P.), SCHEPERS (R.). Oordelen volgens de eer en de waardigheid van het beroep: analyse van de "zware" tuchtrechtelijke beslissingen in de periode 1990-1999 door de Raden van beroep van de Orde van Geneesheren, in *Rechtskundig Weekblad*, 2002, p. 1445-1458.
- SAND (R.). *Un programme de la santé pour la Belgique*. Brussel, 1945.
- SAND (R.). *Vers la médecine sociale*. Parijs, 1948.
- SCHEPERS (R.). De Orde van Geneesheren: belangenverdediging of deontologie?, in *Politica: sociale wetenschappen en beleid*, 1979, p. 130-154.
- SCHEPERS (R.). Het geneesherensyndicalisme in de 19e eeuw, in *Kultuurleven. Tijdschrift voor cultuur en samenleving*, 1984, p. 749-755.
- SCHEPERS (R.). De Orde van Geneesheren in historisch perspectief: de evolutie in de 19^e eeuw, in *BTNG*, 1985, p. 131-162.
- SCHEPERS (R.). De pensioenkas van het Belgisch medisch corps in de 19^e eeuw, in *BTNG*, 1985, p. 163-173.
- SCHEPERS (R.). The legal and institutional development of the Belgian medical profession in the nineteenth century, in *Sociology of Health & Illness*, 1985, p. 314-341.
- SCHEPERS (R.). Pharmacists and medical doctors in the 19th century in Belgium, in *Sociology of Health & Illness*, 1988, p. 68-90.
- SCHEPERS (R.). *De opkomst van het medisch beroep in België: de evolutie van de wetgeving en de beroepsorganisatie in de 19^e eeuw*. Amsterdam, 1989.
- SCHEPERS (R.). Geneesheren, medische armenzorg en ziekenfondsen in België in de negentiende eeuw, in *Gewina. Tijdschrift voor de geschiedenis der geneeskunde, natuurwetenschappen, wiskunde*, 1991, p. 14-34.
- SCHEPERS (R.). Het medisch beroep in België en Nederland in de negentiende eeuw: een vergelijking, in BRUGGEMAN (J.), CASPARIE (A.), HERMANS (H.), SCHEPERS (R.), eds. *Lex medicorum: van eenheid naar verscheidenheid in de medische beroepsuitoefening. Liber amicorum Prof. mr. W.B. van der Mijn*. Deventer, 1991, p. 38-52.
- SCHEPERS (R.). The Belgian medical profession and the sickness funds: the collectivization of health care (1900-1945), in BINNEVELD (H.), DEKKER (R.), eds. *Curing and Insuring. Essays on Illness in Past Times: the Netherlands, Belgium, England and Italy, 16th-20th Centuries*. Rotterdam, 1992, p. 151-169.
- SCHEPERS (R.). Om de eenheid van het medisch beroep. Het debat over specialisatie in België, in *Gewina. Tijdschrift voor de geschiedenis der geneeskunde, natuurwetenschappen, wiskunde*, 1993, p. 41-56.
- SCHEPERS (R.). The Belgian medical profession, the Order of Physicians and the sickness funds (1900-1940), in *Sociology of Health & Illness*, 1993, p. 375-392.

- SCHEPERS (R.). The Belgian medical profession since the 1980s: dominance and decline, in JOHNSON (T.), LARKIN (G.), SAKS (M.), eds. *Health Professions and the State in Europe*. London, 1994, p. 162-178.
- SCHEPERS (R.). Towards unity and autonomy: the Belgian medical profession in the nineteenth century, in *Medical History*, 1994, p. 237-254.
- SCHEPERS (R.). Een wereld van belangen: artsen en de ontwikkeling van de openbare gezondheidszorg, in NYS (L.), DE SMAELE (H.), TOLLEBEEK (J.), WILS (K.), eds. *De zieke natie: over de medicalisering van de samenleving 1860-1914*. Groningen, 2002, p. 202-218.
- SCHEPERS (R.), MOKOS (P.), NYS (H.), VAN BAEL (I.). De dienst voor geneeskundige controle van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering: controle op de realiteit, conformiteit en overconsumptie bij artsen in de jaren negentig, in *Tijdschrift voor Geneeskunde*, 2004, p. 394-406.
- SCHEPERS (R.), MOKOS (P.). Artsen controleren in België: de dienst geneeskundige controle van het RIZIV en de Orde van Geneesheren, in *Onze Alma Mater*, 2002, p. 527-544.
- SCHEPERS (R.). *Artsen in gebreke: zelfregulering door het medisch beroep*. Leuven, 2008.
- SCHOETTER (P.). Les chambres syndicales des médecins, in *Revue de l'Institut de Sociologie*, 1964, p. 540-559.
- SERRUYS (J.W.). *La profession médicale et l'Ordre des Médecins devant la loi et la jurisprudence*. Brussel, 1940.
- SCHRIJVERS (K.). *De artsenstaking van 1964: een studie van een conflict tussen twee elites*. Gent, onuitgegeven licentiaatverhandeling UG, 2002.
- SCHRIJVERS (K.). De artsenstaking van 1964. Of hoe de artsen een machtig eenheidsfront wisten te vormen in hun strijd tegen de overheid, in *BEG*, 2005, p. 57-89.
- SWENNEN (S.). *Morfologische en ideologische analyse der Belgische artsenverenigingen en artsensyndikaten*. Leuven, onuitgegeven licentiaatverhandeling KUL, 1974.
- VAN ACKER (K.) m.m.v. DEFERME (J.), VANDEWEYER (L.). *Hoeders van de volksgezondheid. Artsen en mutualiteiten tijdens het Interbellum: het Antwerpse voorbeeld*. Gent, 2005.
- VANDEWEYER (L.). Een geneesherenkorps tussen scalpel en Vlaamse leeuw. De machtsstrijd van de communautair verdeelde artsenverenigingen, 1914-1945, in *BEG*, 1997, p. 199-226.
- VELLE (K.). Statistiek en sociale politiek: de medische statistiek en het gezondheidsbeleid in België in de negentiende eeuw, in *BTNG*, 1985, p. 213-242.
- VELLE (K.). Bronnen voor de medische geschiedenis: de Belgische medische pers (begin 19^e eeuw – 1940), in *Annalen van de Belgische Vereniging voor de Geschiedenis van de Hospitalen en de Volksgezondheid*, 1988, p. 67-120.
- VELLE (K.). De centrale gezondheidsadministratie in België voor de oprichting van het eerste Ministerie van Volksgezondheid (1849-1936), in *BTNG*, 1990, p. 162-210.
- VELLE (K.). *De nieuwe biechtvaders: de sociale geschiedenis van de arts in België*. Leuven, 1991.

WERKGROEP GEZONDHEIDSVORLICHTING, SAHG, GERM. *De Orde der Geneesheren en de code van medische plichtenleer*. Gent, 1975.

WYNEN (A.). *La médecine sans médecins?* Brussel, 1972.

1.2. *Historisch overzicht*

In 1818 werd onder het “Hollands” Bewind de wet van 12 maart 1818 “ter regeling van hetgene betrekkelijk is tot de uitoefening van de verschillende takken der geneeskunst” gestemd. De wet had voornamelijk de strijd tegen de kwakzalverij als doel. Zij bepaalde wie “bevoegd” de geneeskunst kon uitoefenen en wie “onbevoegd” was. De eerste groep kreeg een monopolie op de uitoefening van de geneeskunst. Maar deze groep was intern erg verscheiden: er waren doctors in de geneeskunde, doctors in de heilkunde en doctors in de verloskunde, stadsheelmeesters en -vroedmeesters, plattlandsheelmeesters en -vroedmeesters en scheepsheelmeesters. Hun rechten en plichten verschilden overeenkomstig hun opleidingsniveau (universitair of niet-universitair), de door hen beoefende tak van de geneeskunst (de geneeskunde, de heilkunde, de verloskunde, al dan niet in combinatie met de artsenijsbereidkunde) en de plaats waar zij hun beroep uitoefenden (stad, platteland of schip). De toenmalige geneeskunst was dus ook gespecialiseerd, alhoewel op een andere wijze dan de hedendaagse, en hiërarchisch opgebouwd. Niet alleen hadden deze groepen ongelijke bevoegdheden, maar ook hun inkomen en sociale prestige verschilden. De universitair opgeleide doctoren verdienden doorgaans veel meer en hadden ook meer aanzien dan bijvoorbeeld de plattlandsheelmeesters. In het begin van de negentiende eeuw was er geen sprake van één medisch beroep.

De lagere graden in de geneeskunst, die van heelmeester en vroedmeester, werden opgeheven en de scheiding tussen de diverse takken der geneeskunst, meer bepaald de geneeskunde, de heilkunde en de verloskunde, afgeschaft. België was zijn tijd vooruit toen het reeds in 1835 alleen nog in een universitaire opleiding voor geneeskundigen voorzag en in 1849 de titel van doctor in de genees-, heel- en verloskunde invoerde. Na 1849 kon de Belgische arts de geneeskunst in haar geheel en onder al haar aspecten uitoefenen, vaak nog gecumuleerd met de artsenijsbereidkunde.

Het één gemaakte artseneroep brokkelde onder invloed van de opkomst van nieuwe specialismen geleidelijk af. Aanvankelijk was er geen enkele reglementering inzake specialisatie. Men werd specialist door stage te lopen bij een ziekenhuisarts, door al dan niet in het buitenland bijkomende cursussen te volgen maar men kon zich ook gewoon specialist noemen zonder bijkomende opleiding. De Academie poogde een regeling uit te werken maar kwam hierbij in conflict met de *Fédération médicale belge* (FMB) (zie hieronder). Deze laatste was van oordeel dat iedere arts een algemene bevoegdheid in de genees-, heel- en verloskunde had en dat bijzondere diploma's die een specifieke bevoegdheid voor bepaalde takken van de geneeskunde garandeerden, de eenheid van het beroep en de positie van de algemeen geneeskundigen ondermijnde. Het is tot op heden niet geheel duidelijk hoe de regeling inzake medisch specialisten tot stand kwam. Algemeen wordt aangenomen dat dit in de jaren 1950 gebeurde, onder meer met de oprichting van het *Verbond der Belgische Geneesheer-Specialisten* (VBS).

De wet van 12 maart 1818 bleef in België van kracht tot op 10 november 1967 het KB nr. 78 betreffende de uitoefening van de geneeskunst werd uitgevaardigd. Deze wetgeving, ondertussen met een nieuwe naam (Wet Uitoefening van de Geneeskunst), is nog steeds van toepassing in België.

De wet van 1818 had het toezicht op de uitoefening der geneeskunst in handen van provinciale en plaatselijke commissies van geneeskundig onderzoek en "toevoorzicht" en van rechtbanken gelegd. De leden werden zonder inspraak van de gewone geneeskundigen door de minister van Binnenlandse zaken benoemd. Er kwam snel kritiek op de werking van deze commissies. Zo bijvoorbeeld bleken de provinciale commissies geen halt te kunnen toeroepen aan de talrijke wets-overtredingen door "kwakzalvers", apothekers, vroedvrouwen, drogisten maar ook door "gediplomeerde charlatans"; dit waren de oneerbare confraters. In België ijverden de artsenverenigingen aanvankelijk voor verkiezingen van de Provinciale Geneeskundige Commissies (PGC's). De verkozen commissieleden zouden de specifiek professionele problemen moeten behandelen en instaan voor de verdediging van de eer en de waardigheid, de rechten en belangen van het medisch beroep. Omdat de artsen het bovendien moeilijk hadden om een gezamenlijk front te vormen tegenover bijvoorbeeld de overheid en de ziekenfondsen, heeft de FMB ook jarenlang geijverd voor de oprichting van een door de overheid erkende tuchtraad. De oprichting van de *Orde van Geneesheren* door de wet van 25 juli 1938 was bijgevolg de bekroning van een eeuw actie door beroepsverenigingen voor een betere bescherming van hun monopolie en voor grotere autonomie. Die wet werd vervangen door het KB nr. 79 van 10 november 1967 betreffende de Orde van Geneesheren.

De Orde van Geneesheren is een publiekrechtelijke beroepsorganisatie die ten aanzien van alle geneesheren tuchtrechtelijke bevoegdheid bezit. Iedere arts moet op de lijst van de Orde ingeschreven zijn om in België de geneeskunde te mogen uitoefenen. Hiernaast blijft het visum van een provinciale geneeskundige commissie vereist. De Orde bestaat uit de volgende organen: tien provinciale raden, een Franstalige en een Nederlandstalige raad van beroep en de Nationale Raad van de Orde der Geneesheren. Gezien de wijze van samenstelling van de Orde (verkiezingen door alle artsen met ruimte voor syndicale beïnvloeding), hebben de grootste artsenverenigingen hun autonomie kunnen versterken. De Orde is in de eerste plaats bedoeld om interne controle uit te oefenen. Het beklemtonen van zelfcontrole biedt echter ook een efficiënte bescherming tegen inmenging van niet-beroepsgenoten. De oprichting van de Orde stuitte op veel kritiek, vooral dan vanuit socialistische hoek. In de loop der jaren zijn er talrijke plannen geweest om de Orde op te heffen of te reorganiseren. Zo wil men, onder meer, meer openheid bewerkstelligen en aan de patiënt een plaats toekennen.

De Fédération médicale belge (FMB) werd in 1863 na herhaalde mislukte pogingen gevormd. De doelstellingen van de FMB waren onder meer de reeds geschetste hervorming van de provinciale commissies. Maar de grote interne verdeeldheid van het Belgische medisch korps, die onder meer tot uiting kwam in het losse federatieve verband en in de oprichting van rivaliserende artsenverenigingen, had tot gevolg dat een privaatrechtelijke tuchtrekking weinig zin had, omdat de sancties slechts op de leden van toepassing waren en de verschillende artsenorganisaties onvoldoende leden telden. Een andere belangrijke kwestie was

de relatie met de weldadigheidsbureaus en de opkomende ziekenfondsen. Vooral in de 20^e eeuw werd het belang van ziekenfondsen groter (zie het hoofdstuk over die organisaties in dit boek).

De beroepsverenigingen kwamen pas goed tot ontwikkeling aan het einde van de negentiende eeuw. Hiervoor moet de verklaring niet in de eerste plaats in effectievere strategieën van de artsenverenigingen zelf worden gezocht, maar vooral in de zich wijzigende maatschappelijke context. De groei van de vakbonden en ziekenfondsen, het ontstaan van een georganiseerde vraag naar gezondheidszorg vanwege een deel van de bevolking dat tot dan toe marginaal in de gezondheidssector had gestaan, de toenemende democratisering van het politieke leven en de grotere geneigdheid van de overheid om ook op het sociale vlak een aantal maatregelen te nemen, lijken een cruciale rol te hebben gespeeld. Ook de grotere therapeutische effectiviteit van de geneeskunde en de groeiende belangstelling voor de hygiëne waren niet vreemd aan die ontwikkeling.

Artsen zijn doorgaans intern verdeeld totdat een ernstig probleem hen samenbrengt. Denken we bijvoorbeeld aan de hervorming van de ziekteverzekering in 1964, toen een groot conflict tussen de overheid en de artsen (de beruchte “artsenstaking”) onder meer geleid heeft tot de oprichting van de *Syndicale Artsenkamers* die de zeltogende FMB met succes naar de kroon stak. Er zijn in de loop der jaren talrijke verenigingen en groepjes geweest die soms om een peulschil uit elkaar gingen. Het heeft dan ook weinig zin deze allemaal te vermelden. Sluiten we dit stuk af met de vermelding van *Domus Medica*, de samensmelting van een huisartsensyndicaat en de Wetenschappelijke Vereniging voor Vlaamse Huisartsen. Het laatste bericht was dat een nieuw syndicaat *Artsenbelang* (10 februari 2009) was opgericht.

1.3. *Archieven*

Voor de periode van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden is het Algemeen Rijksarchief te Den Haag belangrijk. De archieven behoren tot het Departement van Binnenlandse zaken. De jaarverslagen en andere stukken uitgaande van de Provinciale Geneeskundige Commissies voor Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzicht geven, zij het vaak schetsmatig en zonder veel details, een beeld van de moeilijkheden waarmee deze instellingen werden geconfronteerd en van de problemen die een oplossing vereisten. Ook de Staatssecretarie biedt nuttige informatie. Zie in dit verband:

BONDER (H.). *De archieven van de algemene staatssecretarie en van het kabinet des Konings met de daarbij gedeponeerde archieven over 1813-1840*. Den Haag, 1938.

De archieven betreffende de Belgische periode zijn in een droevige staat. Allereerst bevindt zich in het Algemeen Rijksarchief te Brussel het archief van het cruciale Ministerie van Binnenlandse zaken, waartoe de volksgezondheid behoorde. Dit archief is gedeeltelijk vernietigd en gedeeltelijk niet geïnventariseerd en zodoende niet toegankelijk. Noch de archieven van de PGC's, noch deze van de Académie royale de Médecine, van de talrijke medische kringen, noch privé-archieven blijken bewaard te zijn. Het archief van de in 1863 opgerichte

Fédération médicale belge werd volgens archivaris Notebaert grotendeels vernietigd bij een brand in het Egmontpaleis te Brussel in 1928:

NOTEBAERT (A.). *Inventaire des archives de la Fédération médicale belge*. Brussel, 1978.

Dit betekent dat wie de periode vanaf 1830 tot het begin van de jaren 1930 wil bestuderen, nagenoeg uitsluitend op gedrukte bronnen moet steunen. Voor de daaropvolgende periode (1928-1964) kan de onderzoeker wel zijn gading vinden in dit archiefbestand.

In het KADOC te Leuven bevindt zich het archief van het Algemeen Syndicaat van Geneeskundigen van België (ASGB). Het archief van de Syndicale Kamer van Luik bevindt zich op de zetel van de vereniging. Het archief van het Vlaams Artsensyndicaat (VAS) omvat het archief van de Syndicale Kamer van Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant. Het archief van het Vlaams Geneesheren Verbond (VGV) wordt bewaard op het ADVN.

1.4. Publicaties

Bulletin de l'Académie royale de Médecine de Belgique. Voortgezet als *Bulletin de l'Académie royale de Médecine de Belgique / Mededeelingen van de Koninklijke Academie voor Geneeskunde van België*. Voortgezet als *Bulletin de l'Académie royale de Médecine de Belgique / Mededeelingen van de Koninklijke Belgische Academie voor Geneeskunde*. Voortgezet als *Bulletin de l'Académie royale de Médecine de Belgique / Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Geneeskunde van België*. Voortgezet als *Bulletin et Mémoires de l'Académie royale de Médecine de Belgique*. Brussel, 1841-.

Mémoires de l'Académie royale de Médecine de Belgique. Brussel, 1870-1974 (fuseert in 1975 met de *Bulletin de l'Académie royale de Médecine de Belgique*). *Koninklijke Vlaamse Academie voor Geneeskunde van België. Verhandelingen*. Voortgezet als *Koninklijke Vlaamse Academie voor Geneeskunde van België. Verhandelingen*. Voortgezet als *Koninklijke Academie voor Geneeskunde van België. Verhandelingen*. Brussel, 1939-.

Le Scalpel. Journal belge des sciences médicales. Brussel, 1848-1971.

Bulletin Officiel de la Fédération médicale belge. Voortgezet als *Fédération médicale belge. Bulletin officiel / Belgische Geneeskundige Federatie. Officieel Blad*. Voortgezet als *Fédération médicale belge. Bulletin officiel / Algemeen Belgisch Geneesherenverbond. Officieel Blad*. Voortgezet als *Le Médecin belge / Het Belgische Geneesherenblad*. Brussel, 1903-1964.

Officieel Tijdschrift van de Orde der Geneesheren. Voortgezet als *Tijdschrift Nationale Raad Orde van Geneesheren*. Brussel, 1949-.

De Geneesheer-Specialist. Brussel, 1955-.

Uitgave van het Verbond van de Belgische Beroepsvereniging van Geneesheer-Specialisten.

Mededelingen van het Algemeen Syndicaat der Geneesheren van België. Voortgezet als *Mededelingen: Maandblad voor Geneesheer en Gezondheidszorg*. Voortgezet als *Mededelingen: Tijdschrift voor Geneesheer en Gezondheidszorg*. Voortgezet als *Algemeen Syndicaat der Geneesheren van België. Mededelingen*.

Voortgezet als *Algemeen Syndikaat van Geneeskundigen van België. Mededelingen*. Antwerpen, 1955-.

Huisarts. Brussel, 1965-1975.

Uitgave van de Vereniging van Belgische Omnipratici.

Syndikale Berichten. Gemeenschappelijke uitgave voor apothekers, geneesheren en tandartsen. Voortgezet als *VAS. Berichten van het Vlaams Artsensyndicaat*. Sint-Denijs-Westrem, 1968-.

Huisarts nu. Maandblad van de wetenschappelijke vereniging van Vlaamse huisartsen. Antwerpen, 1972-.

Artsenkrant. Brussel, 1979-.

Minerva. Tijdschrift voor evidence based medicine. Gent, 2002-.

2. De juridische vrije beroepen

Bart Quintelier en Georges Martyn

2.1. *Advocaten*

2.1.1. *Bibliografie*

BAERT (G.), ed. *Gedenkboek. De Vlaamse Conferentie der Balie van Gent, 1873-1973*. Gent, 1974.

BOHY (G.). *Gens de robe. Grandeur et servitude de la profession d'avocat*. Brussel, 1945.

BRAUN (A.), MOREAU (F.). *La profession d'avocat*. Brussel, 1985.

BRAUN (A.), MOREAU (F.). *Tout savoir sur les avocats*. Brussel, 1993.

BUTEAU (H.). *L'Ordre des Avocats, ses rapports avec la magistrature. Histoire. Législation. Jurisprudence*. Parijs, 1895.

CAMBIER (C.). Le barreau et la réforme judiciaire, in *Le Code judiciaire (Travaux de la Faculté de Droit de Namur, n° 2)*. Namen-Brussel, 1969, p. 25-48.

CAMBIER (M.). *Le jeune avocat. Initiation professionnelle*. Brussel, 1927.

CAMMAER (H.), HUYSE (L.). Recruitering en selectie in de Belgische advocatuur, in HOEKEMA (A.J.), VAN HOUTE (J.), eds. *De rechtssociologische werkkamer. Beeld van het rechtssociologisch empirisch onderzoek*. Deventer, 1982, p. 41-63.

CARDYN-DE SALLE (B.). *La profession d'avocat*. Namen, 1972.

COLLIGNON (T.). *Initiation à la pratique du barreau*. Brussel, 1940.

COOREMAN (G.). *L'Ordre des Avocats en Belgique*. Brussel, 1879.

DASSEN (K.), VAN DER HEYDEN (M.), eds. *De advokaat: de positie van de advokaat in en rond het Gerechtelijk Wetboek*. Antwerpen, 1978.

DE BUCK (G.). *De Gentse advocaten 1780-1830. Een onderzoek naar het sociaal profiel van een beroepsgroep*. Gent, onuitgegeven licentiaatverhandeling UG, 1982.

DE LINGE (A.). *Des origines de l'ordre des avocats et des vertus professionnelles*. Brussel, 1888.

DECEUNINCK (A.). De advocaten en pleitbezorgers bij de Rechtbank van Eerste Aanleg in Kortrijk, in *De Leiegouw*, 2001, p. 247-289.

- DES CRESSONNIÈRES (J.). *Entretiens sur la profession d'avocat et les règles professionnelles*. Brussel, 1911.
- DESTRÉE (J.). *Paradoxes professionnelles*. Brussel, 1893.
- DOUXCHAMPS (C.). *De la profession d'avocat et d'avoué*. Brussel, 1904.
- DUCHAINE (G.), PICARD (E.). *Manuel pratique de la profession d'avocat en Belgique*. Brussel, 1869.
- DUPIN (A.M.J.J.). *Profession d'avocat: recueil de pièces concernant l'exercice de cette profession*. Brussel, 1834.
- DURAND (B.). Maîtres Popelin, Chauvin et Le Vigoureux, pionnières du Barreau, in *Excerptiones Iuris*, 2000, p. 163-176.
- DUVIVIER (C.). Historique du décret de 1810 sur l'Ordre des Avocats, in *La Belgique Judiciaire*, 1882, p. 17-29 en 35-64.
- FRANCK (L.). *La femme avocat. Exposé historique et critique de la question*. Brussel, 1888.
- FRANÇOIS (L.). Intellectuel en revolutionaire bedrijvigheid: een elitewijziging? Casus: de Oostvlaamse advocaten, in *BTNG*, 1981, p. 535-579.
- FUSS (L.). Le barreau d'aujourd'hui. Discours à la Conférence du Jeune Barreau de Bruxelles, in *Journal des Tribunaux*, 1920, p. 610-635.
- GRAUX (C.). La transformation du Barreau en Belgique au cours de ce siècle, in *Journal des Tribunaux*, 1898, p. 1129-1134.
- HENRI (P.). *Grands avocats de Belgique*. Brussel, 1984.
- HENRY (P.), ed. *L'avocat à la recherche de son âme*. Luik, 1990.
- HERMESDORF (B.). *Licht en schaduw in de advocatuur der Lage Landen*. Leiden, 1951.
- HUYSE (L.), SABBE (H.). *Mensen van het recht*. Leuven, 1997.
- JACOBS (V.). *Uit het verleden der Antwerpsche Balie*. Antwerpen, 1905.
- JOTTRAND (L.). *Des avocats en Belgique*. Brussel, 1850.
- LAMBERT (P.). *Règles et usages de la profession d'avocat du barreau de Bruxelles*. Brussel, 1994.
- LANGERWERF (E.), VAN LOON (F.). Advocaat, een beroep met toekomst? Een onderzoek bij de advocaten-stagiairs aan de balie te Antwerpen, in *Rechtskundig Weekblad*, 1985-1986, p. 2251-2266.
- LANGERWERF (E.), VAN LOON (F.). Wat na de stage? Een onderzoek naar de advocaten met minder dan vijf jaar tableau aan de balie te Antwerpen, in *Rechtskundig Weekblad*, 1985-1986, p. 2379-2390.
- LAUDE (E.). *La Fédération des Avocats belges, 1886-1906*. Brussel, 1906.
- LEUWERS (H.). *L'invention du barreau français 1660-1830. La construction nationale d'un groupe professionnel*. Parijs, 2006.
- MAHIEU (M.), BAUDREZ (J.). *De Belgische advocatuur*. Kuurne, 1980.
- MARLIÈRE (L.), ed. *Quel avocat pour le 21e siècle?* Brussel, 2001.
- MARTYN (G.) m.m.v. QUINTELIER (B.). *L'introduction des barreaux de modèle napoléonien dans les Neuf Départements et leur évolution au XIXe siècle*. Brussel, ter perse.
- MARTYN (G.). Evoluties en revoluties in de Belgische advocatuur, in HEIRBAUT (D.), ROUSSEAU (X.), VELLE (K.) e.a., eds. *Politieke en sociale geschiedenis van justitie in België van 1830 tot heden. Histoire politique et sociale de la justice en Belgique de 1830 à nos jours*. Brugge, 2004, p. 227-255.

- MATHEEUSSEN (C.). *Honderd jaar Vlaams Pleitgenootschap bij de balie te Brussel, 1891-1991: een verhaal van Vlamingen in hun hoofdstad*. Tielt, 1992.
- MEYSMANS (G.). *La femme à la barre. Commentaire théorique de la loi du 7 avril 1922 sur l'admission des femmes à l'exercice de la profession d'avocat, suivi de réflexions d'ordre philosophique et historique*. Brussel, 1922.
- NANDRIN (J.-P.). La femme avocate. Le long combat des féministes belges 1888-1922, in *Sextant. Revue bisannuelle publiée par le Groupe interdisciplinaire d'Etudes sur les Femmes*, 2003, p. 131-142.
- NINAUVE (F.). *Du rôle des avocats dans la révolution de 1830*. Brussel, 1882.
- PARMENTIER (S.), PONSAERS (P.). *Het profiel van de Vlaamse Advocaat. Onderzoeksrapport K.U.Leuven en UGent*. Leuven-Gent, 2007.
- PICARD (E.). Paradoxe sur l'avocat. Introduction du troisième tome des Pandectes belges, in *Pandectes Belges*, dl. III, Brussel, 1879, p. 1-23.
- QUINTELIER (B.), DE BUSSCHER (L.). *Een rechtshistorisch overzicht van het tuchtrecht in België*. Gent, onuitgegeven scriptie Grondige studie van de strafvoeding UG, 2008.
- QUINTELIER (B.). Bronnen voor de geschiedenis van de Belgische advocatuur: de archieven van de Ordes van Advocaten, in VELLE (K.), ROUSSEAUX (X.), DE KOSTER (M.), eds. *Justice et Société: Sources et perspectives pour l'histoire socio-politique de la justice en Belgique (1795-2005) / Justitie en Maatschappij: Bronnen en perspectieven voor de socio-politieke geschiedenis van justitie in België (1795-2005)*. Brussel, ter perse.
- QUINTELIER (B.). *De advocaat: BTW-plichtige? Een rechtshistorische analyse*. Gent, onuitgegeven scriptie Grondige studie van het fiscaal recht UG, 2008.
- QUINTELIER (B.). *Het pleitmonopolie: regel of uitzondering? Een rechtshistorische analyse*. Gent, onuitgegeven scriptie Grondige studie van het gerechtelijk privaatrecht UG, 2008.
- RASIR (R.). Le rôle économique et social de l'avocat, in WAHLE (E.), ed. *Avocats d'Europe*. Luik, 1977, p. 175-208.
- STEVENS (J.). Van Nationale Orde van Advocaten naar Orde van Vlaamse balies en Ordre des Barreaux francophones et germanophone. De wet van 4 juli 2001 tot wijziging, met betrekking tot de structuren van de balie, van het Gerechtelijk Wetboek, in *Rechtskundig Weekblad*, 2001-2002, p. 1153-1169.
- STEVENS (J.). *Regels en gebruiken van de advocatuur te Antwerpen*. Antwerpen, 1997.
- VAN DEN ABBELE (A.). *De geschiedenis van de Balie van advocaten in Brugge (1810-1950)*. Brugge, 2009.
- VAN EECHE (H.). De Belgische Nationale Orde van Advocaten, een kwarteeuw geschiedenis: 1968-1993 en een blik naar de toekomst, in DE VISSCHER (F.), ed. *Jura vigilantibus, Antoine Braun, les droits intellectuels, le barreau*. Brussel, 1994, p. 413-422.
- VAN GOETHEM (H.), ed. *Honderd jaar Vlaams rechtsleven: 1885-1985. Bij het eeuwfeest van de Vlaamse Juristen-Vereeniging en de 50^e verjaardag van de vernederlandsing van het gerecht*. Gent, 1985.
- VAN LOON (F.), DELRUE (S.), VAN WAMBEKE (W.). Juridische beroepen in België. Een schets van het rechtssociologisch onderzoeksveld van 1970 tot heden, in *BTNG*, 1998, p. 227-246.

- VELLE (K.), DROSSENS (P.). *Inventaris van het archief van de Raad van de Orde van Advocaten te Dendermonde*. Brussel, 2006.
- VELLE (K.). Juridische beroepen in België (19e-20e eeuw). Inleiding, in *BTNG*, 1998, p. 7-30.
- VERBESSEM (A.). *Le Barreau de Gand*. Gent, 1912.
- VERMEYLEN (P.). *Règles et usages de l'Ordre des Avocats en Belgique*. Brussel, 1940.
- VERSTRAETE (J.). *De jodenverordeningen en de Antwerpse balie: historische studie*. Brussel, 2001.
- VERSTRAETE (J.). *Geschiedenis van de Vlaamse conferentie bij de balie te Antwerpen, 1960-1985. Een overzicht van de werkingsjaren tussen 1959 en 1984*. Antwerpen, 1990.
- VICTOR (R.). Een eeuw Vlaamsch rechtsleven, in *Rechtskundig Weekblad. Inhoudstafel der drie eerste jaargangen*. Antwerpen, 1935, p. 1-132.
- VICTOR (R.). *De crisis aan de balie*. Antwerpen, 1939.
- VICTOR (R.). *Schets ener geschiedenis van de Vlaamse conferentie der Balie van Antwerpen, 1885-1960*. Antwerpen, 1960.
- WAUWERMANS (P.). Etude sur le barreau belge, in *Bulletin de la Société de Législation comparée*, 1896-1897, p. 535-565.

2.1.2. Historisch overzicht

Artikel 428 van het Gerechtelijk Wetboek (Ger.W.) luidt: “Niemand kan de titel van advocaat voeren of het beroep van advocaat uitoefenen indien hij geen Belg of onderdaan van een lidstaat van de Europese Unie is, niet in het bezit is van het diploma van doctor of licentiaat in de rechten, niet de eed heeft afgelegd bedoeld in artikel 429 en niet is ingeschreven op het tableau van de Orde of op de lijst van de stagiairs”. Advocaten moeten dus aan een nationaliteitsvereiste, een diplomavereiste en een registratievereiste voldoen. Wat de registratie betreft, wordt een onderscheid gemaakt tussen inschrijving op “het tableau van de Orde” of “de lijst van stagiairs”. Het “tableau van de Orde” is de lijst van advocaten die hun stage beëindigd hebben en die bij een orde van advocaten van een balie ingeschreven zijn. Een orde van advocaten is een professionele structuur met tucht-rechtelijke en administratieve bevoegdheden over alle advocaten verbonden aan één en dezelfde rechtbank. Alle advocaten verbonden aan een rechtbank vormen *een* balie. Dit is niet te verwarren met *de* balie. *De* balie wordt namelijk gebruikt als synoniem voor de advocatuur.

Krachtens artikel 440, lid 1 Ger.W. beschikken de advocaten over een pleitmonopolie en krachtens de artikelen 440, lid 2 en 728, § 1 Ger.W. eveneens over een vertegenwoordigingsmonopolie. Op beide monopolies bestaan evenwel zoveel uitzonderingen dat hooguit van principiële monopolies of quasi-monopolies kan gesproken worden. Vóór de invoering van het Ger.W. van 1967 beschikten de advocaten enkel over het pleitmonopolie en de pleitbezorgers over het vertegenwoordigingsmonopolie. Alleen de pleitbezorgers hadden dus het recht om partijen in rechte te vertegenwoordigen, om te postuleren en om te concluderen (zie de bijdrage over de pleitbezorgers verder in dit hoofdstuk).

Advocaten beschikken echter niet alleen over gerechtelijke, maar ook over buitengerechtelijke bevoegdheden. Zij verlenen juridisch advies aan particulieren en overheden, doen aan schuldbemiddeling, treden op als curator van faillissementen, begeleiden cliënten bij het aanvragen van dossiers voor allerhande vergunningen en dies meer. Vele advocaten zijn bovendien politiek actief en vooral in de 19e eeuw droegen ze als journalist of in persoonlijke bijdragen ook bij tot de publieke opinie.

Bij decreet van 9 vendémiaire jaar iv werden de Zuidelijke Nederlanden en het prinsbisdom Luik als *les neuf départements réunis* bij Frankrijk geannexeerd. Hierdoor werd de Franse wetgeving er automatisch van kracht. Eén van die wetgevende akten was het decreet van 2-11 september 1790 dat onder andere de titel van “advocaat” en de Orde van Advocaten – met andere woorden de instelling van de advocatuur – afschafte. Het afschaffen van de advocaten werd opgevangen door het creëren van de *défenseurs officieux* (decreet van 29 januari-20 maart 1791). Zij moesten enkel een bewijs van burgerzin – dus niet van juridische kennis – kunnen voorleggen en mochten aan geen enkele deontologische regel onderworpen worden. Bijgevolg kon éénieder als vertegenwoordiger en verdediger in rechte voor derden optreden.

De wanpraktijken en de klachten die dit met zich bracht, leidden mede tot het herinvoeren van de advocatuur. Bij wet van 22 ventôse jaar xii werd bepaald dat er zou voorzien worden in een tableau van en een tuchtregeling voor advocaten, maar Napoleon zorgde er eigenhandig voor dat dit pas bij decreet van 14 december 1810 gerealiseerd werd. Hij liep namelijk niet hoog op met die vrije beroepers die hun juridische kennis en hun taalkundige vaardigheden ten dienste van de burger stelden in plaats van ten dienste van de staat. Dit decreet voorzag echter in veel meer dan alleen maar de vorming van het tableau en de reglementering van de tucht. Het reglementeerde namelijk de uitoefening van geheel het beroep van advocaat en van de discipline van de balie. Zo schreef het niet alleen de oprichting voor van een tableau bij ieder hof en iedere rechtbank, maar ook van een tuchtraad bij ieder hof en iedere rechtbank waaraan meer dan 20 advocaten verbonden zijn; voorzag het niet alleen in een strenge eed, maar ook in de mogelijkheid voor de minister van Justitie om advocaten naar eigen goeddunken tuchtrechtelijk te sanctioneren; kende het aan advocaten opnieuw een pleitrecht toe – dat bij decreet van 2 juli 1812 werd omgevormd tot (princiepelijk) pleitmonopolie –, enz. Reeds in 1811 realiseerden de advocaten bij de balie van Brussel een eerste “Belgische” orde en tuchtraad.

Zowel het tijdelijke militaire regime na de val van Napoleon als het Nederlandse bewind liet het keizerlijk decreet van 14 december 1810 onaangetaast. Op 4 oktober 1830 werd de Belgische onafhankelijkheid uitgeroepen en op 7 februari 1831 de Belgische Grondwet aangenomen. Reeds bij decreet van 20 juli 1831 werd de eed aan het nieuwe staatsbestel aangepast. Het zou evenwel nog tot 1836 duren voor dat ook met de rest van het decreet van 14 december 1810 gebeurde (cf. KB van 5 augustus 1836). De Brusselse advocatuur wachtte echter niet tot 1836 om het juk van het keizerlijke decreet af te werpen. Zij organiseerde zich in de *Association*. Deze officieuze professionele organisatie beheerste gedurende vier jaar de Brusselse advocatuur.

Als gevolg van de inwerkingtreding van het KB van 5 augustus 1836, hield de Association op te bestaan. In datzelfde jaar kregen de ondertussen in het leven geroepen advocaten bij het Hof van Cassatie (wet van 4 augustus 1832) een tuchtreglement dat opmerkelijke parallellen vertoonde met dat van hun confraters bij de gewone hoven en rechtbanken (KB van 31 december 1836). Maar in tegenstelling tot de advocaten bij de gewone hoven en rechtbanken waren de advocaten bij het Hof van Cassatie ministeriële ambtenaren die zowel over een pleitmonopolie als over een vertegenwoordigingsmonopolie beschikten en dat leidde tot spanningen die zelfs in echte vijandelijkheden escaleerden.

Naast de officiële structuren (de ordes met hun tuchtraden en algemene vergaderingen) ontstonden ook officieuze structuren. In 1840 werd te Brussel de *Conférence du Jeune Barreau* opgericht. Luik, Gent, Antwerpen, Brugge en Charleroi volgden dat voorbeeld. De *Conférence du Jeune Barreau* mag niet verward worden met de *Conférence des avocats* die pas in 1887 – eveneens te Brussel – werd opgericht (KB van 13 maart 1887). Beide boden stagiairs en jonge advocaten een pleit- en discussieforum, doch de eerste was louter facultatief en de tweede enkel obligatoir voor stagiairs.

Ook de in 1864 te Gent opgerichte Vlaamse advocatenclub bood een pleit- en discussieforum. Het accent lag er echter op oud Vlaams recht. De club was geen lang leven beschoren. Vlaamse juristen gingen zich echter meer en meer mengen in maatschappelijk relevante debatten, in de eerste plaats in dat van de Vlaamse ontvoedingsstrijd. Zo zetten 74 advocaten hun handtekening onder de eis tot oprichting van de Vlaamse Conferentie nadat een aantal processen op markante wijze de excessen van een eenzijdig Franstalige rechtspraak aan het licht hadden gebracht. Hun eis werd ingewilligd en in 1873 werd te Gent de eerste *Vlaamse Conferentie* opgericht. Nog datzelfde jaar richtte een groep Gentse advocaten een verzoekschrift tot de Kamer van Volksvertegenwoordigers ter ondersteuning van het wetsvoorstel Coremans dat zou uitmonden in de wet van 17 augustus 1873 *sur l'emploi de la langue flamande en matière répressive*. In oktober 1885 werd onder impuls van de Vlaamse Conferentie te Gent het initiatief genomen tot de oprichting van de Bond der Vlaamse Rechtsgeleerden die, vanaf 1900 in vernieuwde vorm, samen met de Vlaamse Conferenties onverdroten verder ijverde voor het gebruik van het Nederlands in rechtszaken. Dit zou uiteindelijk leiden tot de wet van 15 juni 1935.

Ongeveer gelijktijdig met de vervlaamsing begon de vervrouwelijking. Toen Marie Popelin – de eerste Belgische vrouw met een rechtendiploma – in 1888 de eed wou afleggen, werd haar door het Hof van Beroep te Brussel de toelating tot de balie geweigerd. Het Hof van Cassatie vernietigde deze weigering niet, integendeel. Toch gingen er, ook binnen de advocatuur, meer en meer andere stemmen op. De *Federatie van Belgische Advocaten* uitte zich op 27 april 1901 duidelijk *pro* toelating van vrouwen. Het zou evenwel nog tot 1922 duren vooraleer vrouwen tot de advocatuur toegelaten werden (wet van 7 april 1922) en – zeker in kleinere balies – zelfs tot na de Tweede Wereldoorlog vooraleer een noemenswaardig aantal vrouwen ook daadwerkelijk van die toelating gebruik maakte.

Na de Tweede Wereldoorlog vermeerderde niet alleen het aantal vrouwen aan de balie, maar ook het aantal aanpassingen aan “de reglementen op het beroep

van advocaat en de tucht van de balie”. Zo werd het decreet van 14 december 1810 aangepast door het KB van 25 juni 1949 en het KB van 9 december 1955 en werd hetzelfde gedaan met het KB van 5 augustus 1836 door de KB's van 14 augustus 1962 en 5 maart 1965. Ook “het reglement op de tucht van de advocaten bij het Hof van Cassatie” ontsnapte niet aan deze aanpassingsgolf (KB van 28 juli 1961). Deze aanpassingen kwamen niet uit het niets. Ook vóór de Eerste Wereldoorlog en tijdens het interbellum hadden er zich reeds enkele voorgedaan. Zo vulde het KB van 20 oktober 1913 – in uitvoering van de wet van 30 augustus 1913 – het decreet van 14 december 1810 aan en deed het KB van 19 juli 1935 hetzelfde met het KB van 5 augustus 1836.

Golfbreker was het Gerechtelijk Wetboek van 10 oktober 1967. Dat maakte komaf met het veelvuldig aangepaste Franse decreet van 14 december 1810 en voorzag in één Belgische reglementering van de advocatuur (Deel II. – Rechterlijke organisatie, Boek III. – Balie, art. 428-508). Deze reglementering bevatte enkele belangrijke vernieuwingen, onder andere de invoering van een vertegenwoordigingsmonopolie voor advocaten ten gevolge van de afschaffing van het ambt van pleitbezorger, de oprichting van een Orde van Advocaten bij iedere balie, de oprichting van een overkoepelende Nationale Orde van Advocaten en de oprichting van een Tuchtraad in Beroep per ressort.

Door de oprichting van een Orde van Advocaten bij iedere balie – en niet langer alleen bij balies met meer dan 20 advocaten – bestonden er voortaan 27 lokale Ordes. Bij wet van 4 mei 1984 werd de Orde van Advocaten bij de balie te Brussel gesplitst in een Nederlandse en een Franse en kwam er dus een 28^e lokale Orde bij. Deze werden allen overkoepeld door de Nationale Orde van Advocaten van België die een unificerende rol had moeten spelen, maar er niet in slaagde die rol te vervullen. Haar structuur en bevoegdheidspakket vormden namelijk een compromis tussen het verdedigen van de autonomie van de lokale balies enerzijds en het streven naar eenvormige beroepsregels anderzijds, haar reglementen – slechts 27 in totaal – hadden slechts directe werking tussen advocaten van verschillende balies en dus niet tussen advocaten van eenzelfde balie, haar Algemene Raad bestond uit stafhouders die enkel het belang van de eigen balie en niet dat van de advocatuur in het algemeen voor ogen hadden en de vereiste quora maakten de besluitvorming bijzonder log. Bovendien stapelden de communautaire incidenten zich op vanaf de tweede helft van de jaren 1980 en vooral in de jaren 1990. Dat alles leidde op het einde van vorig millennium tot een definitieve breuk. De spreekwoordelijke druppel was de verdeling van de *pro Deo*-vergoedingen van 1997. Gevolg: op 7 februari 1998 werd de Vereniging van Vlaamse Balies opgericht en op 31 maart 1999 de *Conférence des Barreaux francophones et germanophone*. Gent en Namen stapten aanvankelijk niet mee in de boot.

Bij wet van 4 juli 2001 werden de Vereniging van Vlaamse Balies en de *Conférence des Barreaux francophones et germanophone* erkend en verheven tot Orde van Vlaamse Balies en *Ordre des Barreaux francophones et germanophone* en bij KB's van 17 februari 2002 werden hun reglementen wettelijk vastgelegd. Om onenigheden tussen beide te vermijden of – indien nodig – te beslechten, werden twee organen in het leven geroepen: de Federale raad van de balies en het Arbitraal college. Het eerste is een overlegorgaan dat enkel adviesbevoegdheid heeft,

het tweede een scheidsgerecht dat reglementen van de ene orde kan vernietigen op vordering van de andere orde, zij het enkel na gefaald overleg in de Federale raad.

De wet van 6 december 2005 wijzigde de toegang van advocaten tot het Hof van Cassatie en de wet van 21 juni 2006 wijzigde de tuchtprocedure voor advocaten.

2.1.3. *Archieven*

In het Algemeen Rijksarchief bevinden zich volgende Ordearchieven: Nationale Orde van Advocaten van België (1968-2002) en WO I. Werk van bijstand der balie Brussel. 1914-1918, alsook WO I. Nationaal Hulp- en Voedingscomité. Werk van bijstand der balie. 1914-1918. In het Rijksarchief Beveren treft men volgende bestanden aan: ROA Dendermonde 2000 (1915-1989) en ROA Dendermonde 2005 (1935-2005). In het Rijksarchief Brussel (Anderlecht): Nederlandse Balie van Brussel. Briefwisseling, registers en dossiers, 1850-1955.

Heel wat advocaten behoorden tot aanzienlijke families en velen onder hen hebben ook belangrijke posities bekleed in de magistratuur, maar ook in de politiek. Bijgevolg kan het ook nuttig zijn in de archiefinstellingen op zoek te gaan naar familiearchieven en naar de bestanden nagelaten door die vooraanstaande politici (zie het hoofdstuk over de archieven van particulieren in dit boek).

2.1.4. *Publicaties*

2.1.4.1. Verzamelingen van beslissingen

Ordre des Avocats. Décisions de principe prises par le Conseil de l'Ordre de 1938 à 1956 (voor Brussel).

La tradition de Liège. Synthèse des décisions du Conseil de l'Ordre des Avocats à la Cour d'Appel de Liège (1948) (voor Luik).

Principiële beslissingen van de Raad der Orde (voor Antwerpen).

2.1.4.2. Publicatiebladen van beroepsverenigingen

Ad rem (Orde van Vlaamse Balies). Brussel, 2002-.

Bulletin général des Conférences du Jeune Barreau (Conférence du Jeune Barreau de Bruxelles). Brussel, 1872-1880 (voortgezet als *Le Palais*.)

L'avocat – Omnia Fraterne – De advocaat (Verbond van Belgische Advocaten / Union des Avocats belges). Brussel, 1930-1985.

La Tribune (Ordre des Barreaux francophones et germanophone). Brussel, 2001-.

Le Palais (voorafgegaan door *Bulletin général des Conférences du Jeune Barreau*). Brussel, 1881-1914.

Mededelingen van de Belgische Nationale Orde van Advocaten (Nationale Orde van Advocaten van België / Ordre National des Avocats de Belgique). Brussel, 1970-1999.

OrdeExpress (Orde van Vlaamse Balies) [elektronisch]. Brussel, 2006-.

2.1.4.3. Vakpers

Advocatenkrant. Gent, 1994-1995.

La Belgique Judiciaire. Brussel, 1843-1939.

- De Juristenkrant*. Deurne, 1999-.
- Journal de procédure ou cahiers mensuels à l'usage des avocats, des avoués, des huissiers*. Brussel, 1850-1890.
- Journal des Procès*. Brussel, 1982-2005.
- Journal des Tribunaux*. Brussel, 1881-.
- Journal du Juriste*. Brussel, 2001-2005.
- Nieuw Juridisch Weekblad*. Mechelen, 2002-.
- Rechtskundig Tijdschrift voor België*. Antwerpen, 1897-1963.
- Rechtskundig Weekblad*. Antwerpen, 1931-.
- Revue de la Société internationale d'Histoire de la Profession d'Avocat*, 1989-.

2.2. Pleitbezorgers

2.2.1. Bibliografie

- BATAILLARD (C.), NUSSE (E.). *Histoire des procureurs et avoués 1483-1816*. Parijs, 1882.
- DE BAST (A.). *Origines judiciaires. Essai historique, anecdotique et moral sur les notaires, les avoués, les agrées aux tribunaux de commerce, les huissiers, les greffiers et autres, etc.* Parijs, 1856.
- DE BOECK (C.). Synthesewerk over procureurs en avoués geput uit vier bronnen. Quid novi?, in *Tijdschrift van de Erepleitbezorgers*, 1997-1999, nrs. 28-33.
- DECEUNINCK (A.). De advocaten en pleitbezorgers bij de Rechtbank van Eerste Aanleg in Kortrijk, in *De Leiegouw*, 2001, p. 247-289.
- DEMARET (G.). Les avocats-avoués, in *Revue de Droit belge*, 1886-1890, p. 345.
- DEVERTRY (A.). *Des avocats-avoués*. Verviers, 1888.
- DOUXCHAMPS (C.). *De la profession d'avocat et d'avoué*. Brussel, 1904.
- HACHEZ (F.). *Des conditions d'admissibilité aux fonctions d'avoué et d'huissier en Belgique*. Brussel, 1848.
- ISAAC (F.). *Quelques mots sur la suppression des avoués*. Charleroi, 1849.
- MOXHON (P.). *A quoi servent les avoués?* Gembloux, 1936.
- NISOT (P.). *De l'activité professionnelle et de la responsabilité de l'avoué en Belgique et en France. Etude de doctrine et de jurisprudence*. Parijs, 1947.
- RODENBACH (A.). Het vraagstuk der pleitbezorgers. De noodzakelijkheid van hun behoud, in *Rechtskundig Weekblad*, 1934-35, p. 703-707 en 767-769.
- RODENBACH (A.). *Règles et usages de la profession d'avoué*. Brussel, 1938.
- VICTOR (R.). Het vraagstuk der pleitbezorgers, in *Rechtskundig Weekblad*, 1934-1935, p. 708-712.

2.2.2. Historisch overzicht

Een pleitbezorger is een ministeriële ambtenaar die exclusief bevoegd is om partijen in rechte te vertegenwoordigen, om te postuleren en om te concluderen voor de rechtbank van eerste aanleg of het hof van beroep waarbij hij gevestigd is. Dit wil zeggen (1) dat alleen een pleitbezorger het recht heeft om in plaats van partijen voor de rechtbank of het gerechtshof te verschijnen, wat impliceert dat alles wat door of tegen hem wordt gezegd of gedaan, wordt geacht door of tegen de partijen zelf te zijn gezegd of gedaan, (2) dat alleen een pleitbezorger het recht heeft om zaken in te stellen bij en (na ze in staat gesteld te hebben) ter beoorde-

ling voor te leggen aan de rechtbank of het gerechtshof – dit alles conform de wettelijke en reglementaire formaliteiten – en (3) dat alleen een pleitbezorger het recht heeft om de samenvatting van de door partijen in rechte en in feite opgeworpen aanspraken ter beoordeling aan de rechtbank of het gerechtshof voor te leggen.

In het laatste kwart van de 18^e eeuw vallen de procureurs – wegens de wantoestanden die voortvloeien uit de verhandelbaarheid en de erfelijkheid van hun ambt – in ongenade. Niet bij machte het tij te keren, wordt bij decreet van 29 januari-20 maart 1791 het ambt van procureur afgeschaft en dat van pleitbezorger in het leven geroepen, om enkele jaren later bij decreet van 3 brumaire jaar II op zijn beurt afgeschaft te worden. Deze afschaffing is evenwel slechts van korte duur. Bij wet van 27 ventôse jaar VIII wordt namelijk bepaald dat bij ieder hof van beroep en bij iedere rechtbank van eerste aanleg een vast aantal pleitbezorgers aangesteld wordt en dat alleen pleitbezorgers het recht hebben om te postuleren en te concluderen.

Ondertussen zijn de Zuidelijke Nederlanden en het prinsbisdom Luik als *les neuf départements réunis* bij Frankrijk geannexeerd, waardoor de Franse wetgeving er automatisch van kracht wordt. Zo wordt ook in “België” bij het Hof van Cassatie, bij ieder hof van beroep en bij iedere rechtbank van eerste aanleg een kamer van pleitbezorgers – bevoegd voor disciplinaire aangelegenheden – opgericht (besluit van 13 frimaire jaar IX) en moeten ook de “Belgische” pleitbezorgers in de uitoefening van hun functie voortaan dezelfde toga, toque en pruik als de zogenaamde *gens de loi* dragen (besluit van 2 nivôse jaar XI). De wet van 22 ventôse jaar XII maakt het dan weer onmogelijk om pleitbezorger te worden indien niet is voldaan aan vereisten inzake eedaflegging, leeftijd, diploma en – om pleitbezorger bij een hof te worden – ervaring (decreet van 6 juli 1810). Om al deze regels kracht bij te zetten, voorziet het decreet van 19 juli 1810 in straffen voor personen die postuleren zonder de hoedanigheid van pleitbezorger te bezitten en voor pleitbezorgers die hen daarbij helpen.

Voornoemde wet van 22 ventôse jaar XII voorziet eveneens in het herinvoeren van de advocatuur. Dit blijft evenwel meer dan 6 jaar dode letter. Tot aan het decreet van 14 december 1810 – dat uiteindelijk het advocatenberoep en de advocatentucht reglementeert – kunnen de advocatenfuncties dan ook door pleitbezorgers uitgeoefend worden. Het decreet voorziet echter in een onverenigbaarheid van het beroep van advocaat met het ambt van pleitbezorger. Bijgevolg kunnen pleitbezorgers voortaan enkel nog pleiten in die gevallen waarin de advocaat afwezig is of weigert om te pleiten en dan enkel nog mits machtiging van de rechtbank (wet van 22 ventôse jaar XII). Nog geen twee jaar later wordt de pleitbevoegdheid van de pleitbezorgers echter opnieuw groter. Het decreet van 2 juli 1812 voorziet namelijk ten eerste in de mogelijkheid voor pleitbezorgers bij een hof of een rechtbank van eerste aanleg met zetel in de hoofdplaats van een hof om alle tussenvorderingen die slechts korte debatten vereisen en alle procedurele tussengeschieden te pleiten, ten tweede in de mogelijkheid voor pleitbezorgers bij een rechtbank van eerste aanleg met zetel in de hoofdplaats van een hof om alle zaken die slechts korte debatten vereisen, te pleiten en ten derde in de mogelijkheid voor pleitbezorgers bij een rechtbank van eerste aanleg met zetel elders om alle zaken te pleiten. De omvang van de pleitbevoegdheid van de pleitbezorgers

is dus omgekeerd evenredig met de omvang van het ressort van de rechtbank waaraan zij verbonden zijn.

Na de val van het Empire worden de pleitbezorgers door het militair bestuur dat tijdelijk in België geïnstalleerd wordt tot financiële of persoonlijke borgstelling verplicht (besluit van 5 april 1814). De wet van 11 februari 1816 onderwerpt hen echter aan een patentrecht, waardoor ze van de borgstellingsplicht vrijgesteld worden.

Na het uiteenvallen van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden – waarin, op de eedformule na, niets verandert – blijft in het onafhankelijke België aanvankelijk alles bij het oude. De wet van 4 augustus 1832 bevestigt de bestaande situatie. Zij bepaalt dat de vóór de onafhankelijkheid in functie zijnde ministeriële ambtenaren ook na de onafhankelijkheid in functie blijven en dat hun aantal zal vastgelegd worden door de regering, op advies van hoven en rechtbanken. Pas decennia later waagt de Belgische wetgever zich aan veranderingen. Deze zijn echter ingrijpend. De wet van 18 juni 1869 voorziet namelijk in de mogelijkheid voor pleitbezorgers die voldoen aan de leeftijds- en diplomaveristen om als plaatsvervangend vrederechter en onder bepaalde voorwaarden zelfs als plaatsvervangend rechter op te treden en in de mogelijkheid voor alle pleitbezorgers om mits machtiging van het bevoegde rechtscollege voor partijen te pleiten. De wet van 10 januari 1891 beperkt dan weer de pleitbevoegdheid van de pleitbezorgers bij de rechtbanken van eerste aanleg samengesteld uit meer dan twee kamers, bij de rechtbanken van eerste aanleg samengesteld uit twee kamers, maar gelegen in een ressort waarin een rechtbank van koophandel en een tuchtraad van de Orde van Advocaten gevestigd zijn of bij de rechtbanken van eerste aanleg zetelend in een hoofdplaats van een hof van beroep of een hof van assisen tot procedurele tussengeschillen en tussenvorderingen die slechts korte debatten vereisen, maar breidt die van de pleitbezorgers bij alle andere rechtbanken van eerste aanleg wel uit tot alle zaken. Laatstgenoemde pleitbezorgers zijn *de facto* dus ook advocaten. *De iure* blijven deze zogenaamde *avocats-avoués* echter pleitbezorgers. Het KB van 27 februari 1935 brengt daar verandering in. Het bepaalt namelijk dat pleitbezorgers die hun functie uitoefenen bij een rechtbank van eerste aanleg van een klein ressort en die geassimileerd worden met advocaten, niet langer beschouwd worden als pleitbezorgers die ook mogen pleiten, maar wel als advocaten die ook mogen postuleren en concluderen op voorwaarde dat zij hun inschrijving op het tableau van een Orde van Advocaten gevraagd en verkregen hebben. Hierdoor is het in kleine ressorten financieel voordeliger om pleitbezorger te zijn, dan om advocaat te zijn.

Pas in 1947 worden vrouwen toegelaten tot het ambt van pleitbezorger (wet van 1 februari 1947). Ook zij kunnen het tijt echter niet keren. De pleitbezorgers blijven het onderwerp van kritiek wegens te hoge procedurekosten en te langzaam procedureverloop en worden dan ook afgeschaft (wet van 10 oktober 1967 houdende het Ger.W.), iets wat voorheen herhaaldelijk is mislukt. Het duurt evenwel nog tot 1 januari 1969 vooraleer ze daadwerkelijk van het toneel verdwijnen. Pas dan worden ze namelijk ambtshalve op rust gesteld. De pensioenkosten die dit met zich brengt, komen ten laste van de staat (KB van 20 december 1968). Dat brengt dan weer met zich dat de pleitbezorgers meer dan 25 jaar na hun afschaffing nog

eens het voorwerp van een wet uitmaken. Bij wet van 30 maart 1994 worden hun pensioenen namelijk aangepast.

2.2.3. Publicaties

2.2.3.1. Publicatiebladen van beroepsverenigingen

Bulletin de la Fédération des Avoués de Belgique. Brussel, 1950-1959.

2.2.3.2. Vakpers

La Belgique Judiciaire. Brussel, 1843-1939.

Journal de Procédure ou cahiers mensuels à l'usage des avocats, des avoués, des huissiers. Brussel, 1850-1890.

Journal des avoués, des greffiers et des huissiers. Brussel, 1848-1849.

Journal des Tribunaux. Brussel, 1881-.

Rechtskundig Tijdschrift voor België. Antwerpen. 1897-1963.

Rechtskundig Weekblad. Antwerpen, 1931-.

2.3. Gerechtsdeurwaarders

2.3.1. Bibliografie

Aangezien de gerechtsdeurwaarder vooral optreedt in gerechtelijke context, kan heel veel informatie over het juridische kader gevonden worden in algemene werken over (de geschiedenis van) het procesrecht. Hierna volgen enkel meer specifieke studies.

BAIWIR (J.), LECLERCQ (J.). L'huissier de justice dans le Marché Commun, in *La Revue des Huissiers de Justice*, 1961, p. 498-510 en 1962, p. 651-653.

BRIERS (M.). *Handboek van de gerechtsdeurwaarder. Met 125 formulieren en 700 noten*. Brussel, 1973.

BRIERS (M.), JESPERS (H.), DUJARDIN (R.). *De gerechtsdeurwaarder, een praktisch repertorium / L'huissier de justice, un répertoire pratique*. Antwerpen, 1989.

BRUNEAU (B.). *Les torts des législateurs envers les huissiers et les notaires*. Brussel, 1841.

CLAES (W.). De eerste stappen tot verbetering van het beroep, het ontstaan van de Federatie van de Deurwaarders van België, de grote voorzitters van de periode voor 1963 en hun medewerkers, hun opvolgers, hun initiatieven, hun verwezenlijkingen, in *De Gerechtsdeurwaarder*, 1988, p. 168-191.

DE LEVAL (G.), CHABOT (L.), VERBEKE (A.). *De sociale en economische rol van de gerechtsdeurwaarder*. Antwerpen, 2000.

DE LODDER (V.). *Vade-mecum des huissiers*. Antwerpen, 1895.

DEPUYDT (P.). *La responsabilité de l'huissier de justice : chronique de jurisprudence (1983-1993)*. Diegem, 1995.

DEVROEDE (P.). De sociaal-economische rol van de gerechtsdeurwaarder, in *De Gerechtsdeurwaarder*, 1991, p. 44-59.

DUJARDIN (R.). De geschiedenis van de gerechtsdeurwaarder tot het einde van de achttiende eeuw, in *De Gerechtsdeurwaarder*, 1988, p. 84-166.

HACHEZ (F.). *Des conditions d'admissibilité aux fonctions d'avoué et d'huissier en Belgique*. Brussel, 1848.

- LESAGE (X.). *Den duerwaerder. Geschiedenis van het gerechtsdeurwaardersambt.* Kapellen, 1993.
- MAHIEU (L.). *Manuel des huissiers, des cours, des tribunaux et des conseils de prud'hommes.* Brussel, 1863.
- PETITJEAN (V.). *Le statut de l'huissier de justice.* Brussel, 1973.
- PICARD (E.), LARCIER (E.). *Les Pandectes belges.* Brussel, 1878-1933, v^o *Bourse commune des huissiers, Exploit, Huissier, Huissier-Audiencier en Huissier-commis.*
- Répertoire pratique du droit belge, v^o Huissier.*
- STEVENART (J.). *Code professionnel de l'huissier.* Nijvel, 1919.
- TEEKENS (M.). *De deurwaerder.* Leiden, 1954.
- VAN LOON (F.), DELRUE (S.), VAN DEN BOSCH (D.). *De gedwongen tenuitvoerlegging van vonnissen, een exploratief rechtssociologisch onderzoek naar de praktijk van de gerechtsdeurwaerder.* Leuven, 1994.
- VAN RENSBERGEN (A.). *L'huissier de justice: un rôle social ou un rôle d'exécutant dans l'exercice des poursuites.* Brussel, 2005.
- ZWENDELAAR (J.). *Règles et usages de la profession d'huissier.* Brussel, 1938.

2.3.2. Historisch overzicht

De (gerechts)deurwaarder is een eeuwenoude actor van justitie. De etymologie (“bewaarder van de deuren” of dus “deurwachter” in het Nederlands, de verantwoordelijke voor het openen en sluiten van de “huis” – zie de uitdrukking “à huis clos” voor “achter gesloten deuren” in het Frans) duidt erop dat de oorspronkelijke deurwaarder instond voor de feitelijke ordehandhaving ter zitting (van instellingen met zowel bestuurlijke als gerechtelijke taken). Maar hij kreeg geleidelijk meer werk. In de middeleeuwen al kreeg deze ambtenaar ook de opdracht om als bode gerechtelijke akten aan de bestemming te bezorgen. Tevens kreeg hij de competentie, wanneer hij zich op pad begaf, ten behoeve van het gerecht allerhande vaststellingen te doen, alsook (uitvoerings)handelingen te stellen. Zo was er een netwerk van deurwaarders van de Grote Raad van Mechelen verspreid over de hele Nederlanden.

Na de Franse Revolutie worden de hoofdopdrachten van de deurwaarder enerzijds het maken van officiële processen-verbaal van vaststelling met de waarde van een authentieke akte en anderzijds het “betekenen” (dit is officieel kennis geven) van gerechtelijke akten, in de eerste plaats dagvaardingen en vonnissen/arresten. De gerechtsdeurwaarder staat ook in voor de uitvoering van gerechtelijke uitspraken, in het bijzonder door middel van de beslagprocedure op zowel roerende als onroerende goederen. De deurwaarder inventariseert in dit geval een aantal goederen van een schuldenaar, met de uitdrukkelijke aanmaning onmiddellijk de openstaande schulden te voldoen. Gebeurt dit niet (eventueel via een overeen te komen afbetalingsplan), dan worden de goederen in opdracht van de deurwaarder opgeladen (daarbij kan hij/zij zich laten bijstaan door de politie, een slotenmaker en de nodige werklieden) en openbaar verkocht, om met de opbrengst de schulden te voldoen. Bij geschillen over de uitvoeringsprocedure is de beslagrechter (een kamer van de rechtbank van eerste aanleg) bevoegd. De gerechtsdeurwaarder mag vandaag dus niet meer verward worden met de bode

van de rechtbank of de zaalwachter ter zitting. Naast de genoemde gerechtelijke opdrachten, benaarstigen gerechtsdeurwaarders ook vaak de minnelijke invordering van schulden (incasso) ten behoeve van particuliere cliënten en overheden. De gerechtsdeurwaarder werkt volgens bij KB vastgelegde tarieven. Hij mag geen hoger bedrag vorderen, noch kortingen toestaan.

In de 19^e eeuw was het ambt van gerechtsdeurwaarder georganiseerd op Franse leest. De revolutionairen hadden de oude deurwaarderscorporaties en de venaliteit afgeschaft. De deurwaarders werden ministeriële ambtenaren. De *huissiers audienciers* stonden in ambtskledij in voor de orde ter zitting; daarnaast bleven ze de hierboven vermelde handelingen in buitendienst verzorgen. Het decreet van 29 januari-20 maart 1791 zorgde in die zin voor continuïteit met het Ancien Régime. Volgens de wet van 7 vendémiaire jaar III mochten de rechtbanken zelf hun *officiers ministériels* benoemen. Ook de vrederechter kon oorspronkelijk vrij een deurwaarder van zijn keuze aanstellen in zijn kanton, maar vanaf 1802 moest dit wel een deurwaarder zijn die al bij een hogere rechtbank was benoemd (wet op de vrederechten van 28 floréal jaar X). Resideerde er geen in het kanton, dan kon de vrederechter een gewone burger als deurwaarder aanstellen, mits deze ook door de rechtbank van eerste aanleg bekwaam werd bevonden. Deze regeling werd pas afgeschaft bij wet van 5 juli 1963 tot regeling van het statuut der gerechtsdeurwaarders.

Onder het Napoleontische bewind werd de benoeming van nieuwe deurwaarders de uitdrukkelijke bevoegdheid van de eerste consul (besluit 10 augustus 1800). In uitvoeringsbesluiten op de wetgeving op de gerechtelijke organisatie werd hun aantal per rechtbank vastgelegd. Ze moesten na hun benoeming de eed afleggen en een borg stellen (wet van 15 januari 1805). Vanaf een decreet van 6 juli 1810 was ook een jaar stage verplicht. Het Napoleontische decreet van 14 juni 1813 organiseerde in detail het deurwaardersambt. De regeling zou in België blijven gelden tot de al vermelde wet van 1963, die overigens grotendeels van dezelfde principes blijft uitgaan, in de eerste plaats de organisatie per arrondissement, met haar tuchtkamer en syndicus. Het eerste hoofdstuk van het decreet regelde de benoemingsvoorwaarden, het tweede de openbare verkopen en het derde de organisatie. De deurwaarders van een arrondissement vormden een *communaute*, die beschikte over een *bourse commune*, waartoe elke deurwaarder diende bij te dragen. Met deze gelden werden behoeftige of zieke collega's en hun weduwen en wezen geholpen.

In de periode van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden werd verder gewerkt binnen het Franse wettelijke kader. Uit een aantal verzoekschriften aan koning Willem I blijkt dat vooral het deurwaardersambt bij rechtbanken van koophandel een gegeerde betrekking was. Bij KB van 12 november 1816 maakte de koning zijn benoemingsbevoegdheid echter weer over aan de rechtbanken en ook de borgstelling werd niet meer geëist.

Ook de jonge Belgische staat werkte verder met de Franse instellingen. De wet op de rechterlijke organisatie van 1832 hield eigenlijk niet veel meer in dan de creatie van het Brusselse Hof van Cassatie en het Gentse hof van beroep. Zij voorzag in deurwaarders bij deze hoven, net als bij alle andere hoven en rechtbanken. Maar voortaan (KB 4 oktober 1832) zouden de deurwaarders weer door de Koning benoemd worden, op advies van de rechtbanken. De borg bleef afge-

schaft. Terwijl de gerechtsdeurwaarders in de negentiende eeuw *de facto* meestal het Frans als rechtstaal hanteren in hun akten, wordt dit taalgebruik meer en meer wettelijk geregeld. Ze zijn volledig onderworpen aan de wetten op het gebruik van de taal in gerechtszaken.

Terwijl vandaag alle deurwaarders als gelijkwaardig kunnen beschouwd worden, waren er lange tijd wettelijke, maar zeker ook sociale verschillen. Elke wijziging inzake procesrecht kan een weerslag hebben op het inkomen van de deurwaarder. Dit geldt *a fortiori* voor wijzigingen van de wettelijk bepaalde proceskosten. Het is vanuit deze vaststelling dat in de loop van de 19e eeuw de nood is ontstaan aan een nationale belangenvereniging. Victor Guiot lanceerde in 1863 een *Projet de caisse générale* en werd in 1881 de eerste voorzitter van het *Comité central de la Corporation des Huissiers*. De benaming wijzigde in 1890 in *Fédération des Huissiers de Belgique*. Bij het begin van de 20e eeuw kwam in deze school de verzekeringskas *Mutuelle des Huissiers de Belgique* tot stand.

Na de Tweede Wereldoorlog ijverden de deurwaarders voor de aanpassing van hun tarieven en inmiddels vond de goegemeente de zittingsdeurwaarders een anachronisme. In 1954 werd de Federatie de Nationale Kamer, die mee aan de wieg stond van het nieuwe statuut: de wet van 5 juli 1963 (in 1967 opgenomen in de artikelen 509-555 Ger.W.). Hoewel toen al stemmen opgingen om het ambt voor te behouden aan universitair (de *facto* kwam het ambt steeds meer in handen van gediplomeerden), zou dit pas bij het begin van de 21^e eeuw werkelijkheid worden.

Slechts sinds 2001 moet een kandidaat voor het ambt een universitair rechten-diploma behaald hebben en een stage van twee jaren volgen. Hij/zij wordt door de Koning benoemd (deze kb's verschijnen in het *Belgisch Staatsblad*) om het ambt binnen een bepaald gerechtelijk arrondissement uit te oefenen. De gerechtsdeurwaarder is, zoals de advocaat, een zelfstandige vrije beroeper. Anders dan de advocaat, is hij echter ook een openbaar ambtenaar. Dit houdt onder meer in dat hij, in tegenstelling tot een advocaat, geen opdrachten kan weigeren (tenzij de wet of de deontologie hem daartoe verplichten, zoals bij een belangenconflict). Het ambt is onverenigbaar met een ander beroep en mag slechts uitgeoefend worden in het arrondissement waar men benoemd is. Tuchtrechtelijk vallen de deurwaarders onder de bevoegdheid van de – op het niveau van het gerechtelijke arrondissement georganiseerde – kamer der gerechtsdeurwaarders. Het zijn er dus 27 in totaal. In Brussel is er slechts één kamer, in tegenstelling tot de advocaten, die in de hoofdstad zowel een Franse als een Nederlandse orde hebben. Voor de tucht-rechtelijke vervolging staat de syndicus van de kamer in. De beslissingen worden genomen door de kamer. De tuchtsancties schorsing en schraping kunnen echter enkel door de rechtbank worden opgelegd.

De arrondissementale kamers plegen overleg in de *Nationale Kamer van de Gerechtsdeurwaarders / Chambre nationale des Huissiers de Justice* (www.gerechtsdeurwaarders.be). Deze overkoepelende instelling geeft adviezen en bindende richtlijnen aan de kamers, maar neemt zelf geen tuchtbeslissingen. Ze adviseert de overheid, behartigt de belangen van het beroep en regelt ook enkele verzekeringsaspecten van de deurwaarders. Ze bestaat uit een vaste raad met één vertegenwoordiger (en een plaatsvervanger) en de syndicus van elke kamer. Het dagelijkse bestuur is in handen van een directiecomité van tien leden. Er zijn ook

enkele bijzondere commissies (over deontologie en verhandeling derdengelden bijvoorbeeld).

De Nationale Kamer geeft het tijdschrift *De Gerechtsdeurwaarder / L'Huissier de Justice* (met zijn supplement *De Gerechtsdeurwaarder. Digest / L'Huissier de Justice. Digest* tot 2000; vanaf 2001 is *Digest* de naam van de periodiek zelf) uit, organiseert studiedagen waarvan de akten soms worden uitgegeven en publiceert soms ook een boek gewijd aan een specifieke topic van het ambt en zijn taken, zoals beslag, de invloed van Europa of de sociaaleconomische rol van de deurwaarder. Op het internationale vlak is er de *Union internationale des Huissiers de Justice et Officiers Judiciaires / International Association of Sheriff Officers and Judicial Officers*.

2.3.3. Archieven

Voor zover ons bekend, zijn geen archieven van kamers of individuele deurwaarders overgedragen aan het Rijksarchief en ontsloten. Voor eedafleggingen en tuchtrechtelijke aangelegenheden moet overigens eerder gezocht worden in de archieven van de rechtbanken. Benoemingen verschijnen in het *Belgisch Staatsblad*. Voor zijn geschiedenis van het deurwaardersambt maakt Xavier Lesage gebruik van het Antwerpse archief van de arrondissementele Raad der Gerechtsdeurwaarders: *Registre pour servir au trésorier de la chambre de discipline des huissiers de l'arrondissement d'Anvers*, 1938-1953; *Registre des délibérations de la chambre de discipline des huissiers de l'arrondissement d'Anvers*, 1901-1933; *Register van beraadslagingen*, 1942-1953. Voor gelijkaardige bronnen dient dus verwezen naar de andere kamers, alhoewel een beperkte rondvraag ons doet concluderen dat de historicus hierover weinig illusies moet koesteren.

2.3.4. Publicaties

2.3.4.1. Vakspecifieke periodieken

Bulletin de la compagnie des huissiers de justice de Bruxelles. Brussel, z.j., voortgezet als: *Bulletin des huissiers de justice de Bruxelles*. Brussel, z.j.

Bulletin de la Fédération des Huissiers de Belgique. Brussel, z.j.

De Gerechtsdeurwaarder / L'Huissier de Justice. Brussel, 1987-.

Journal de Procédure ou cahiers mensuels à l'usage des juges de paix, des avocats, des avoués, des notaires, des greffiers et des huissiers. Brussel, 1850-1890.

Journal des Huissiers de Belgique. Brussel, 1883-1884.

Journal des officiers ministériels, organe spécial de la procédure. Brussel, 1885-1890, voortgezet als *Journal de procédure et des officiers ministériels, organe spécial de la procédure*. Brussel, 1891-1919.

2.3.4.2. Andere gepubliceerde bronnen

AUBERT. *Projet d'une nouvelle organisation des huissiers, précédé de l'exposé des motifs d'une substitution du titre d'officier judiciaire et d'un traitement fixe à charge de l'Etat*. Brussel, 1862.

AUBERT. *Rapport à l'assemblée générale du 9 octobre 1881, Chambre de discipline des huissiers de l'arrondissement de Bruxelles*. Brussel, 1881.

- COLLET (P.). *Recueil méthodique de toutes les dispositions en vigueur en Belgique concernant la profession d'huissier*. Brussel, 1854.
- Les huissiers de Belgique à messieurs les Président et Membres de la Chambre des Représentants de Belgique*. Brussel, z.j. [1889].
- Les huissiers exerçant près les Cours et Tribunaux de l'arrondissement de Bruxelles à Sa Majesté le Roi des Belges*. Brussel, z.j.
- MAHIEU (L.). *Quelques mots sur le projet de M. Aubert relatif à une nouvelle organisation des huissiers*. Brussel, 1862.
- Programme des études pour l'obtention du certificat prescrit par l'article 10 du décret du 14 juin 1813 présenté à la chambre de discipline des huissiers de l'arrondissement de Bruxelles et adopté en séance du 30 mars 1882*. Brussel, 1882.
- Requête de la Fédération des Huissiers de Belgique tendant au vote du projet de loi portant abrogation de la commission d'huissier*. Brussel, 1898.
- SLOSSE (F.). *Programme des études pour l'obtention du certificat prescrit par l'article 10 du décret du 14 juin 1813 présenté à la chambre de discipline de l'arrondissement de Bruxelles*. Brussel, 1882.
- SLOSSE, SEGERS, VERHASSELT, VANDE WIELE. [*Pétition des*] *huissiers près le tribunal de commerce de Bruxelles à la Chambre des Représentants*. Brussel, 1888.
- WADIN (A.). *Mémento des huissiers ou recueil des lois, décrets et arrêtés en vigueur en Belgique relatifs à la profession d'huissier, qui ont complété et modifié diverses dispositions des codes*. Brussel, 1844.